

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Elektriciteitscabine Prinsenhof in Gent

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Elektriciteitscabine Prinsenhof, Gent, Prinsenhof zonder nummer –
monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/44021/132.1

Evert Vandeweghe

30/03/2018

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	4
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	5
2.	Evaluerend gedeelte	5
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	5
2.2.	Motivering van het type bescherming.....	10
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	10
2.4.	Juridische toestand.....	11
2.4.1.	Onroerend Erfgoed:	11
2.4.2.	Omgeving:	11
3.	Beheersvisie	11
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	11
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	11
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed.....	12
4.	Bronnen	12
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	13
5.1.	Omgevingsplan bij de bescherming	13
5.2.	Fotobijlage	13
5.3.	Documentatie	13

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

Het beschermingsvoorstel van de elektriciteitscabine Prinsenhof kadert in de herinventarisatie van het bouwkundig erfgoed in Gent, die de focus legt op naoorlogs erfgoed (1945-1985). Voor de Gentse binnenstad werden panden geselecteerd voor bescherming op basis van een exhaustief literatuuronderzoek, overleg met de stedelijke Dienst Monumentenzorg en Architectuur en selectief veldwerk en archiefonderzoek. In deze selectie werden ook twee panden opgenomen van Marie-José Van Hee die dateren uit de onderzochte periode: de elektriciteitscabine Prinsenhof en de woning Derks-Lowie. Deze panden werden afgewogen binnen het volledige oeuvre van Marie-José Van Hee, dat zich vooral na de onderzochte periode situeert. Hieruit bleek dat beide gebouwen sleutelwerken zijn in haar oeuvre, waar haar typische architectuurbenadering voor het eerst tot uiting komt.

1.1. Situering

De elektriciteitscabine Prinsenhof is gelegen in de historische Gentse buurt Prinsenhof aan de gelijknamige straat, tussen nummer 4 en 8-8A.

1.2. Historisch overzicht

Aan het Prinsenhof 6 bevond zich tot circa 1980 een woning met een bepleisterde en witgeschilderde neoclassicistische lijstgevel en vermoedelijk een oudere kern (zie bijlage 5.3. documentatie, foto 1).¹ Nadat deze woning werd gesloopt, realiseerde de stad Gent (Elektriciteits-, Gas- en Waterdiensten of E.G.W.) op dit perceel een elektriciteitscabine (1982-1984). Deze opdracht werd eerst toegekend aan architect Ignace Bevernage en nadien aan Marie-José Van Hee, die de plannen van 16 augustus 1982 opmaakte (zie bijlage 5.3. documentatie, foto 2). Deze plannen werden grotendeels gevolgd bij de uitvoering, met uitzondering van de gevelafwerking (bepleistering in lichtgrijs in plaats van in twee afgeleide tinten van Baskisch rood) en van de beschildering van het hekwerk en de poort (Baskisch rood in plaats van Caracasbruin). Deze aanpassingen gebeurden op beslissing van de ontwerpster.² Op de plannen van 16 augustus 1982 was de achtergevel vrijwel identiek aan de rechtertravee van de voorgevel maar in plaats daarvan werd een eenvoudige witgeschilderde bakstenen gevel gerealiseerd, waarschijnlijk omdat deze gevel niet zichtbaar is vanaf de straat (zie bijlage 5.3. documentatie, foto 2 en 6).

Sinds de realisatie werden geen grote werken uitgevoerd. In de jaren negentig werd de lindeboom op de voorkoer weggehaald door de plantsoendienst van de stad Gent omdat hij teveel onderhoud vergde.³ In deze periode verwijderde men waarschijnlijk ook de rode beschildering van het hekwerk en de poort (zie bijlage 5.3. documentatie, foto 3-4).

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

De elektriciteitscabine is een diephuis van twee bouwlagen en twee traveeën onder een zadeldak (rode stormpannen). De voorgevel ligt in het verlengde van de aanpalende woning aan Prinsenhof 8-8A, waardoor een onregelmatige, vierhoekige voorkoer ontstaat. Deze wordt aan de straatzijde afgesloten door een eenlaagse muur (links) en een ijzeren poort (rechts), aan de zijde van Prinsenhof 8-8A door een eenlaagse muur en hekwerk en aan de ander zijde door een tweelaagse muur tegen de zijgevel van Prinsenhof 4. Tegen de zijgevel van Prinsenhof 8-8A, naast de elektriciteitscabine, is ook een scheidingsmuur geplaatst. Links op de voorkoer bevindt zich een steektrap, die van de voorkoer wordt

¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Burgerhuis* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/19591> (geraadpleegd op 22 februari 2018).

² Archief EANDIS, ontwerp van elektriciteitscabine Prinsenhof 6, 16 augustus 1982; informatie verkregen van architectenbureau Marie-José Van Hee via email (22 februari 2018).

³ PROVO 2002, 80-83.

afgescheiden door twee verspringende muren van verschillende hoogte, elk met een ijzeren trapleuning. Naast de laagste muur stond oorspronkelijk een lindeboom.

De voorgevel van de elektriciteitscabine bestaat uit een puntgevel, geflankeerd door een kleine lijstgevel links ervan, boven het inkomportaal van de eerste verdieping. De gevel is vrij sober en gesloten uitgewerkt en wordt geleed door twee hoeklisenen. Ze wordt enkel geopend door een smal horizontaal venster (met glazen bouwstenen) net onder de puntgevel, en twee rechthoekige gevelopeningen (op de begane grond van de rechtertravee en op de eerste verdieping van de linkertravee), die toegang geven tot de inkomportalen. Op de eerste verdieping is de deur gelegen in de westelijke zijgevel van de rechtertravee, op de begane grond bevindt zich een drieledige ijzeren deur in het verlengde van de gevelopening, met links en rechts ervan nissen en ervoor een plafondluik. Boven deze deur is een identiek horizontaal venster aangebracht als onder de puntgevel.

De gevelafwerking bestaat uit een ruwe bepleistering (beraping), lichtgrijs in de massa gekleurd en afgewerkt met blauwhardstenen plinten en betonnen dekstenen, en met witte Carraramarmer ter omlijsting van de puntgevel. De trap is gegoten in beton en de voorkoer is geplaveid met betontegels. Het hek en de poort (beide in smeedijzer) hebben verticale spijlen, één horizontale regel op circa 2 meter hoogte en één regel onderaan (bij de poort verbreed tot op dezelfde hoogte als de blauwe hardstenen plint van de aanpalende muur). Zowel poort als hek waren oorspronkelijk in Baskisch rood geschilderd. Naast de poort, op de muur aan de straatzijde is een naambord aangebracht met de letters E.G.W. (volledig in marmer), dat deels bewaard is.

De achtergevel is een witgeschilderde bakstenen muur. En ook het interieur is louter utilitair. Oorspronkelijk stonden bovenaan de installatie voor hoogspanning en beneden die voor laagspanning maar de ruimte boven staat anno 2018 leeg.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens plaatsbezoeken op 26 januari en 2 maart 2018. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming. Behoudens verborgen gebreken, bevindt het gebouw zich in goede bouwfysische toestand. De gevelafwerking vereist wel enig onderhoud (onder andere corroderen van vrijkomend betonijzer en enkele barsten).

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

Architecturale waarde

De elektriciteitscabine aan het Prinsenhof wordt vaak samen met de vlakbij gelegen woning Derks-Lowie beschouwd als het beginpunt van **Marie-José Van Hees oeuvre**.⁴ Marie-José Van Hee (1950) is volgens het Repertorium van de architectuur in België "*één van de weinige vrouwelijke architecten die een prominente plaats hebben verworven in de Belgische architectuur*" en ook in Geert Bekaerts standaardwerk *Hedendaagse architectuur in België* wordt haar werk lovend besproken.⁵ Ze studeerde in 1974 af als architect aan het Hoger Architectuurinstituut Sint-Lucas in Gent (waar ze vanaf 1991 ook zelf les gaf) en

⁴ Bijvoorbeeld DUBOIS 1991, 25 en BEKAERT 1995, 184.

⁵ BEKAERT 1995, 184-185 en DUBOIS 2003, 563, waarop deze en volgende alinea grotendeels gebaseerd is, naast S.N. 2018: *Profile* [online], <http://www.mjvanhee.be/about/profile> (geraadpleegd op 5 februari 2018).

volgde stage bij de Gentse architect Francis Serck (waar ook Paul Robbrecht en Hilde Daem werkten). Nadien werkte ze voor Groep Planning (1976-1986), onder andere aan de verbouwing van Hendrik Beyaerts *Concert Noble* in Brussel, en voor het bureau VDVH & Assoc. (1986-1990). Daarnaast bouwt ze sinds 1975 aan een beperkt maar kwalitatief persoonlijk oeuvre dat vooral bestaat uit woningen. Voor verschillende projecten werkte ze samen met Robbrecht & Daem.

Marie-José Van Hee heeft verschillende (inter)nationale architectuurprijzen en nominaties op haar naam staan. Tot driemaal toe werd haar een Provinciale Prijs voor Architectuur toegekend (1993 en 2003 – Provincie Oost-Vlaanderen, 2013 – Provincie Vlaams-Brabant). De herstructureringen van het centrum van de steden Deinze en Gent kregen de Prijs Bouwmeester in 2013. Ze werd in 2013 genomineerd voor de Nederlandse Abe Bonnemaprijs, en in 1999 en 2013 voor de Mies Van der Rohe Europese Prijs voor Architectuur (respectievelijk voor haar eigen huis en de Markthal in Gent). Marie-José Van Hee nam deel aan de 13de *Biennale di Venezia* op vraag van curator David Chipperfield, en kreeg de tweejaarlijkse Prijs van de Vlaamse Gemeenschap voor Architectuur en Vormgeving in 1997 (samen met Robbrecht & Daem). Sinds 2008 is ze lid van de Belgische Koninklijke Academie voor Wetenschappen en Kunsten en begin 2017 werd ze geëerd met de *RIBA International Fellowship* van de *Royal Institute of British Architects* voor haar bijdrage aan de architectuur.

Het oeuvre van Marie-José Van Hee wordt door sommigen (zoals Hilde Heynen) gelinkt aan het postmodernisme, een term die in de architectuurgeschiedenis geïntroduceerd werd door de Engelse architectuurcriticus Charles Jencks in zijn boek: *The Language of Post-Modern Architecture* (1977).⁶ Hierin beschrijft hij het failliet van de moderne, functionalistische architectuur en het ontstaan van een nieuwe postmoderne ontwerpstrategie waarmee men ook bij het grote publiek aansluiting tracht te vinden door de integratie van herkenbare en vertrouwde motieven. In Europa wordt deze tendens vaak geassocieerd met de roep om participatie en met de herwaardering van de historische stad, maar ook met een hernieuwde belangstelling voor de zintuigelijke en labyrintische kwaliteiten van architectuur, en de tendens om architectuur te beschouwen in haar autonomie (los van functionaliteit of maatschappelijk engagement). Deze opsomming geeft al aan dat onder deze term heel uiteenlopende, zelfs tegenstrijdige tendensen worden gevat.

Volgens Hilde Heynen is het postmodernisme in Vlaanderen nooit de dominante stroming geweest en is de toepassing ervan slechts in uitzonderlijke gevallen meer gebleken dan een nietszeggend decor. Ze onderscheidt drie groepen van postmodernisten: de principiële (zoals de kring rond Maurice Culot in Brussel) die vasthield aan een neoklassieke vormentaal om de historische stad in ere te herstellen, de professionele groep die de postmoderne vormentaal gebruikte om een zekere herkenbaarheid te genereren (zoals Groep Planning) en de experimentele, die het postmodernisme op een bepaald moment in hun carrière gebruikte (zoals Bob Van Reeth, Jo Crepain, Robbrecht & Daem en ook Marie-José Van Hee). Bij Marie-José Van Hee bleef het gebruik van niet-moderne vormen echter een constante in haar oeuvre en zo kwam ze volgens Hilde Heynen tot "*een zeer persoonlijk postmodern vormidroom*."⁷ Zeker in haar vroegste werken, zoals de elektriciteitscabine Prinsenhof en ook de woning Derks-Lowie, is die postmodernistische invloed duidelijk merkbaar.

Tot op heden werden slechts twee postmodernistische gebouwen beschermd als monument: de eigen woning van Marc Dessauvage uit 1972-1980 in Zedelgem (MB van 29/10/2008) en de driewoonst Bruynincks - Meyvis – Nys van Jo Crepain uit 1978-1980 in Kapellen (MB van 19/01/2011). Een twintigtal gebouwen in postmodernisme zijn al opgenomen in de vastgestelde inventaris van het bouwkundig erfgoed maar door de ruime interpretatie van deze term omvat dit heel uiteenlopende vormen van architectuur.

⁶ Deze bespreking van het postmodernisme is gebaseerd op HEYNEN 1995, 341-346.

⁷ HEYNEN 1995, 345.

Marie-José Van Hee wordt ook regelmatig gelinkt aan de Nieuwe Eenvoud. Deze term werd in 1998 voor het eerst door Francis Strauven gebruikt om een groep Vlaamse architecten aan te duiden die zich als reactie tegen zowel de doorgedreven gebruikersparticipatie als het puur formalistische en opzichtige van het postmodernisme, terug richten op de fundamenteën van de architectuur (verankering van het gebouw in het bouwterrein, bouwvolume, vloer, wand, raamopening, bouwtype, wisselwerking van materie en ruimte, textuur en licht) in plaats van op een grote vooropgezette theorie. Gelijkaardige tendensen ziet hij ook in het buitenland met de *neue Einfachheit* in Duitsland, het essentialisme in Zwitserland en het minimalisme in de mediterrane landen. In Vlaanderen rekent Strauven onder andere Eugeen Liebaut, Stéphane Beel, Christian Kieckens, Paul Robbrecht, Hilde Daem en ook Marie-José Van Hee tot die Nieuwe Eenvoud.⁸ Maar ook hier is Marie-José Van Hee een vreemde eend in de bijt. Zo associeert Strauven de Nieuwe Eenvoud met "zuiver prismatische volumes die gespeend zijn van elke traditionele typologie", wat minder van toepassing is bij Van Hee. Wat deze architecten echter vooral bindt, is een zoektocht naar het essentiële, wat bij Van Hee de archetypische ruimte is, eigentijdse versies van tijdloze bouwtypen.

In een recente publicatie wordt Marie-José Van Hee beschreven als een vertegenwoordiger van een kleine maar invloedrijke generatie architecten die in 1974-1975 afstudeerden in Gent (met ook Christian Kieckens, Marc Dubois, Paul Robbrecht en Hilde Daem) en die verbonden zijn door hun geloof in de autonomie van de architectuur (de innerlijke logica ervan als een ambacht van compositie) en de geschiedenis ervan. Deze "stille generatie" legde nadruk op ruimte, materialiteit, designkwaliteit, elementen zoals licht, dikte en typologie, en op de ervaring van architectuur.⁹ Daarnaast getuigt haar oeuvre van een grote gevoeligheid voor context, wat ze naar eigen zeggen ontwikkelde onder invloed van de Engelse architectuur en waarbij ook de lessen van bOb Van Reeth aan Sint-Lucas (in 1971-1972) mogelijk een rol speelden. Door die aandacht voor context sluit Van Hee aan bij de stroming van het kritisch regionalisme die door Kenneth Frampton eind jaren tachtig werd gepopulariseerd. De adepten van deze stroming combineren een kritische reactie op (de tabula rasa van) het modernisme met een grote sensibeleit voor tektonische en plaatsgebonden factoren.

Een laatste architecturale stroming waartoe Van Hees oeuvre kan worden gerekend is het neorationalisme, dat gedateerd wordt circa 1975-1990. Het is een op meetkundige vormen geïnspireerde bouwstijl waarbij net als in het 19de-eeuwse rationalisme van J.N.L. Durand (1760-1834) een logische en objectieve benadering van ontwerpen wordt betracht waarin de plattegrond de basis is voor architectuur en stedenbouw. Een bekend exponent van deze stroming in Duitsland is Oswald Mathias Ungers (1926-2007). In Italië – waar het neo-rationalisme relatief veel succes had – wordt het ook *Tendenza* genoemd en vertegenwoordigd door architecten als Aldo Rossi (1931-1997) en Giorgio Grassi (1935), die Van Hee beide regelmatig als inspiratiebron aanhaalt.¹⁰

In de uitvoerige literatuur over Van Hees werk worden verder heel uiteenlopende invloeden en verwantschappen aangehaald, gaande van Andrea Palladio (1508-1580) en Adolf Loos (1870-1933) tot de Mexicaan Luis Barragán (1902-1988) en de Nederlandse benedictijner monnik Dom Hans van der Laan (1904-1991). Maar ook cisterciënzerabdijen en eenvoudige anonieme architectuur zoals de zuiderse buitenkamers en de typische 19de-eeuwse stedelijke architectuur in Vlaanderen hebben haar beïnvloed, net zoals de

⁸ STRAUVEN 1998, 20-25.

⁹ VOET VANDERMARLIERE, DE CAIGNY & SCHRIJVER 2016.

¹⁰ S.N. 2018: *Neorationalisme* [online], <http://www.kunstbus.nl/architectuur/neorationalisme.html> (geraadpleegd op 26 februari 2018).

geschiedenis van de tuinarchitectuur.¹¹ Tegelijkertijd wordt steeds benadrukt dat Van Hee een heel persoonlijk, zelfs tegendraads parcours aflegde en dat haar oeuvre zich kenmerkt door een heel grote consistentie.¹²

Zoals Van Hee zelf aangeeft, vertrekken haar ontwerpen altijd vanuit de ruimtelijke ervaring van het interieur waardoor ze enige verwantschap vertoont met Adolf Loos en diens *Raumplan*. Haar interieurs worden gekenmerkt door de afwisseling van donkere en lichte, hoge en lage, en kleine en grote ruimtes, door het spelen met asymmetrie en symmetrie, door richtingveranderingen van de looplijn in het grondplan en verschuivende assen waardoor een sterk visueel contact (perspectieven) tussen de ruimtes ontstaat. De trap is meestal een centraal en opengewerkt meesterstuk waarrond de leefruimtes gesitueerd worden. Dit alles lijkt op het eerste zicht minder van toepassing op de elektriciteitscabine Prinsenhof waarbij de aandacht vooral gaat naar het exterieur. De primauteit van het interieur strekt zich bij Van Hee echter ook uit tot de ommuurde binnentuin, het ingesloten buiten of de *hortus seclusus*, waarover ze haar afstudeerscriptie architectuur maakte en die ook belangrijk was bij de cisterciënzerabdijen en in het werk van Luis Barragán en Dom Hans van der Laan. Die binnentuin – die vaak wordt geflankeerd door een galerij – brengt niet alleen rust, licht en natuur maar fungeert ook als een deel van de woning, als woonkamer of circulatieruimte. Bij de elektriciteitscabine Prinsenhof creëert de binnentuin een zekere afstand tot de straat en fungeert ze ook als circulatieruimte door de incorporatie van de trap, die ook in dit ontwerp zorgt voor een zekere ruimtelijke complexiteit, door de verspringende flankerende muren en doorzichten. Ook de natuur was oorspronkelijk aanwezig op deze voorkoer in de vorm van een lindeboom.

Een weerkerend kenmerk van Van Hees architectuur is haar ingekeerde en geborgen karakter. In plaats van het modernistische vrije plan en het vervloeien van binnen en buiten kiest Van Hee voor een duidelijke scheiding tussen binnen- en buiten met dikke, massieve (soms zelf dubbele) dragende muren waarvan de dikte nog benadrukt wordt door diep uitgesneden raamopeningen, pilasters en nissen (bij de elektriciteitscabine Prinsenhof vooral deze laatste twee). Aan de openbare weg tracht ze het evenwicht tussen de privacy van het interieur en het contact met de buitenwereld bij haar woningen te bewaren door deze gevels relatief gesloten te houden met een beperkt aantal, precies geplaatste ramen. Bij deze elektriciteitscabine, wat op zich al een uiterst gesloten typologie is, heeft ze juist getracht meer openheid te creëren door verspringende muren en door de opdrachtgever te overtuigen om bij de voorkoer ook te kiezen voor hekwerk in plaats van louter gesloten wanden.

Een essentieel thema in de architectuur van Van Hee is het bewaren van het vermelde evenwicht tussen architectonische autonomie en integratie. Geert Bekaert verwoordt het zo: "*In vaak ondankbare omstandigheden weet ze een even beslist als ingehouden accent te plaatsen*".¹³ Bij de elektriciteitscabine Prinsenhof wordt de architectonische autonomie benadrukt door de symmetrische opbouw van de topgevel, de afsluitingsmuren links en rechts van de cabine, de eenvormige materiële afwerking (in het bijzonder de ruwe lichtgrijze bepleistering) en het grote centrale blinde muurvlak. Tegelijkertijd speelt het gebouw in op de context door het doortrekken van de gevellijn van het naburige pand aan Prinsenhof 8-8A, door het voorzien van een muur en een poort met ijzeren hekwerk aan de straat (opnieuw zoals bij Prinsenhof 8-8A, zie bijlage 5.3. documentatie, foto 5), en

¹¹ Van Hee maakte haar afstudeerscriptie architectuur aan Sint-Lucas over de geschiedenis van tuinen en werkte een tijdje bij landschapsarchitect Paul Deroose (VAN HEE in: MERMANS 2016, 99; IBELINGS & STRAUVEN 2000, 104).

¹² De bespreking van de kenmerken van Van Hees architectuur is gebaseerd op: BORRET 2004, 531-538; BORRET, DELBEKE, JACOBS e.a. 2000: 66-71; S.N. 1985, bijlage 3; HEYNEN 1995, 341-346; IBELINGS & STRAUVEN 2000: 104-109; LOECKX, MANN & BORRET K. 2002: 21-23; 74; PROVO 2002; VAN HEE in: MERMANS 2016, 96-103; VERMEULEN 1993, 9-11, tenzij anders vermeld.

¹³ BEKAERT 1995, 184-185.

door qua volume en gevel aan te sluiten bij de omliggende bebouwing. De aandacht voor context gaat echter verder: zo ontstond het ontwerp vanuit de vraag van de bewoner van Prinsenhof 8-8A om rekening te houden met de lichtinval in zijn woning. Om die reden werd de elektriciteitscabine in het verlengde van die gevel gesitueerd en werd een deel van de zijmuur vervangen door hekwerk. De gesnoeide lindeboom die oorspronkelijk op de voorkoer stond, is een laatste element die de aandacht voor context verraadt. Deze boom verwijst naar de lindes op naburige pleinen en meer specifiek op het Prinsenhofplein, waar tot begin jaren tachtig een storende elektriciteitscabine stond.¹⁴ Door de bouw van de nieuwe elektriciteitscabine aan het Prinsenhof, kon het Prinsenhofplein vrijgemaakt worden voor buurtactiviteiten, een expliciete vraag van het buurtcomité waar Van Hee ook zelf lid van was. In die zin heeft deze elektriciteitscabine ook bijgedragen aan de herwaardering van de wijk Prinsenhof.¹⁵

In haar architectuur beoogt Van Hee stilte en rust te brengen, onder andere door eenvoud, een strakke lijnvoering en het weglaten van elke decoratieve toevoeging. De enige vorm van ornamentiek bestaat uit het ritme, de regelmaat en de herhaling van de architecturale componenten zoals vensters en pijlers, en uit de gehanteerde verhoudingen. Voor die verhoudingen vertrekt Van Hee niet van een vooropgestelde theorie (zoals bijvoorbeeld Dom Hans van der Laan) maar ze laat dit matenstelsel bij elk project groeien in relatie tot de context. De voor Van Hee typische verticaliteit die meestal benadrukt wordt door de vensteropeningen, is hier terug te vinden in de verticale smeedijzeren spijlen van het hek (waarvan het ritme wordt hernomen door de bepleistering tussen de glazen bouwstenen van de horizontale ramen).

Een laatste kenmerk van Van Hees architectuur is het materiaalgebruik dat weliswaar terughoudend is (beperkt en gedempt), maar toch ook vooral heel zintuigelijk. Dit staat in scherp contrast met de architecten van de Nieuwe Eenvoud of de modernisten die eerder een zekere immaterialiteit leken na te streven, bijvoorbeeld door een vlakke witte bepleistering. Ook Van Hee gebruikt regelmatig bepleistering of kalei (die de lichtschaduwwerking benadrukken) maar deze gevelafwerkingen benadrukken tegelijkertijd hun materialiteit (en dus hun aanwezigheid) door hun textuur en kleur. Zo is de gevelbepleistering bij de elektriciteitscabine Prinsenhof ruw en lichtgrijs. In combinatie met het spaarzaam gebruik van witte Carraramarmer creëert dit een zekere afstandelijkheid die aansluit bij de functie van het gebouw (net zoals de lichtgele bepleistering van de vlakbij gelegen woning Derks-Lowie eerder uitnodigend overkomt).¹⁶

De elektriciteitscabine Prinsenhof is de eerste realisatie die beschouwd wordt als representatief voor de vormentaal van Marie-José Van Hee.¹⁷ Zij bekleedt een enigszins aparte maar prominente plaats in de recente architectuurgeschiedenis van Vlaanderen, tussen verschillende stromingen in. Haar oeuvre sluit aan bij het postmodernisme in het herwaarderen van de historische stad, de hernieuwde belangstelling voor de zintuigelijke en labyrintische kwaliteiten van architectuur, en de tendens om architectuur te beschouwen in haar autonomie. Dat laatste heeft ze, net zoals de uitgezuiverde, ornamentloze vormgeving, ook gemeen met stromingen als het neorationalisme en de Nieuwe Eenvoud. De gevoeligheid voor context kan dan weer gelinkt worden met het kritisch regionalisme.

Typische kenmerken van haar architectuur, die ook aanwezig zijn in de elektriciteitscabine Prinsenhof (representativiteit), zijn de ruimtelijke complexiteit en gelaagdheid met een centrale plaats voor de trap, het gebruik van de binnentuin (voorkoer) als onderdeel van het gebouw, het ingekeerde en geborgen karakter, het geslaagde evenwicht tussen architecturale autonomie en contextuele integratie, de eenvoud en de zintuiglijke

¹⁴ S.N. 1985, bijlage 3; Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Prinsenhofplein* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/102849> (geraadpleegd op 22 februari 2018).

¹⁵ VAN HEE in: MERMANS 2016, 100.

¹⁶ S.N. 1985, bijlage 3.

¹⁷ PROVO 2002, 80-83.

materialiteit. Het onroerend goed is bovendien herkenbaar bewaard en is een zeldzaam voorbeeld van een publieke opdracht van de ontwerpster uit die periode. Het heeft ten slotte een hoge contextwaarde door het architecturale concept (integratie) en door de aanwezigheid van heel wat van Van Hees ontwerpen in de onmiddellijke omgeving.

De elektriciteitscabine Prinsenhof kadert ook in een **typologische geschiedenis**. Elektriciteitscabines worden (in België vanaf circa 1911) gebruikt om hoogspanning om te zetten naar laagspanning en zo elektriciteit te distribueren. De architectuur die hiervoor gehanteerd wordt, bestaat enerzijds uit standaardontwerpen van de elektriciteitsmaatschappijen. Anderzijds zijn er ook van in het begin pogingen geweest om deze gebouwtjes aan te passen aan hun context. In historische steden is er bijvoorbeeld een lange traditie om deze gebouwtjes een uitgesproken historiserende vormgeving te geven of om ze te doen verdwijnen in hun omgeving door aan te sluiten op de bestaande (woon)architectuur qua materiaal en gabarit.¹⁸ De elektriciteitscabine van Van Hee behoort tot deze laatste tendens, maar op een heel kwalitatieve manier. De elektriciteitscabine Prinsenhof is bovendien één van de laatste realisaties van de Elektriciteits-, Gas- en Waterdiensten (E.G.W.). Dat zij aandacht besteedden aan hun architectuur blijkt ook uit hun propagandacentrum en administratief complex aan het Graaf van Vlaanderenplein 36 (1954-1960) dat werd ontworpen door de Gentse architect Geo Bontinck in een classicistisch modernisme.

Dertien elektriciteitscabines in Vlaanderen werden al beschermd als monument waarvan zes als onderdeel van een groter geheel zoals een park of een militair, industrieel of religieus geheel.¹⁹ Van de zeven overige zijn er twee te typeren als oorlogserfgoed (uit de Eerste Wereldoorlog) en die lijken bovendien eerder elektriciteitscentrales dan elektriciteitscabines. Vier dateren uit het interbellum en zijn gelegen in landelijke gebied in West-Vlaanderen en Limburg. Slechts één elektriciteitscabine in stedelijke context werd al beschermd als monument, met name een modernistisch ontwerp van Jan-Albert De Bondt uit de jaren 1930 in Gent (samen met een reeks onderstations in Gent van dezelfde ontwerper).

2.2. Motivering van het type bescherming

Elektriciteitscabine Prinsenhof wordt beschermd als monument. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemene belang wegens de erfgoedwaarde(n)." Dit type bescherming wordt gemotiveerd omwille van de aanwezigheid van erfgoedelementen die moeilijk zichtbaar zijn vanop het openbare domein (zoals de trap) en omwille van de beperkte schaal van het onroerend goed.

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit. Het volledige perceel wordt voorgesteld voor bescherming omwille van de erfgoedwaarde van zowel voorkoer als gevel en dak.

¹⁸ VANDEWEGHE 2013: 647-652.

¹⁹ Ter vergelijking: in Nederland werden al ruim dertig van deze elektriciteitscabines (transformatorhuisjes) beschermd als rijksmonument (naast heel wat provinciale en gemeentelijke monumenten). S.N. 2017: *Lijst van transformatorhuisjes* [online], https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_transformatorhuisjes (geraadpleegd op 22 februari 2018).

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

Het onroerend goed is gelegen in een vastgestelde archeologische zone (Historische stadskern van Gent ID 11888).

2.4.2. Omgeving:

- Gewestplan (Gentse en Kanaalzone) hoofdbestemming: CHE-zone ("woongebieden met cultureel, historische en/of esthetische waarde")
- GRUP Afbakening Grootstedelijk Gebied Gent
- BPA/RUP 114 BPA Binnenstad deel Begijnhof Prinsenhof

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het ministerieel besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen, meer bepaald:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;

- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een omgevingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is, vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

Archief EANDIS, ontwerp van elektriciteitscabine Prinsenhof 6, 16 augustus 1982.

BEKAERT G. 1995: *Hedendaagse architectuur in België*, Tielt.

BORRET K. 2004: Juiste afstand. De architectuur van Marie José van Hee, *Ons Erfdeel* 47, 530-538.

BORRET K., DELBEKE M., JACOBS S. e.a. 2000: *Homeward. Hedendaagse architectuur in Vlaanderen*, Brussel-Antwerpen.

DUBOIS M. 1991: *Architetti [della Fiandra]*, Gent.

DUBOIS M. 2003: Van Hee, Marie-José, in: VAN LOO A. (red.), *Repertorium van de architectuur in België van 1830 tot heden*, Antwerpen, 563.

HEYNEN 1995: Het postmodernisme en de Vlaamse architectuur, *Vlaanderen* 44, 341-346.

IBELINGS H. & STRAUVEN F. 2000: *Hedendaagse architecten in Nederland en Vlaanderen*, Rekkem.

LOECKX A., MANN W. & BORRET K. 2002: *Architectuurmonografieën. Marie-José Van Hee Architect*, Gent-Amsterdam.

MERMANS M. 2016: *Vlaamse architectuur op de scharnierlijn tussen 20ste en 21ste eeuw*, onuitgegeven masterproef Faculteit Ingenieurswetenschappen en Architectuur UGent.

PROVO B. 2002: *Stil leven in de stad. Huizen van Marie-José Van Hee. 1979-2000*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling Faculteit Letteren en Wijsbegeerte UGent.

S.N. 1985: M.-José Vanhee, *S/AM* 2.1, bijlage 3.

STRAUVEN F. 1998: Inleiding, in: VERLINDEN J., DUBOIS M., HEYNEN H. e.a. (red.), *Jaarboek architectuur Vlaanderen 1996-1997*, Brussel, 11-26.

VANDERMARLIERE K. (red.) 1993: *M. José Van Hee. Ontwerpen 1977-1993*, Antwerpen.

VANDEWEGHE E. 2013: *De verouderde steden*, onuitgegeven doctoraatsverhandeling Kunstwetenschappen UGent.

VERMEULEN P. 1993: Deze en gene zijde van de muur, in: VANDERMARLIERE K. (red.) *M. José Van Hee. Ontwerpen 1977-1993*, Antwerpen, 9-11.

VOET C., VANDERMARLIERE K., DE CAIGNY S. & SCHRIJVER L. 2016: *Autonomous architecture in Flanders: the early works of Marie-José Van Hee, Christian Kieckens, Marc Dubois, Paul Robbrecht and Hilde Daem*, Leuven.

Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Burgerhuis* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/19591> (geraadpleegd op 22 februari 2018).

Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Prinsenhofplein* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/102849> (geraadpleegd op 22 februari 2018).

S.N. 2017: *Lijst van transformatorhuisjes* [online], https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_transformatorhuisjes (geraadpleegd op 22 februari 2018).

S.N. 2018: *Neorationalisme* [online], <http://www.kunstbus.nl/architectuur/neorationalisme.html> (geraadpleegd op 26 februari 2018).

S.N. 2018: *Profile* [online], <http://www.mjvanhee.be/about/profile> (geraadpleegd op 5 februari 2018).

Informatie verkregen van architectenbureau Marie-José Van Hee via email (22 februari 2018).

Mondelinge informatie verkregen van de eigenaar en architect (26 januari 2018).

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan bij de bescherming

5.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Documentatie